

Kaimo ir miesto gyvenamosios ir estetikos darnos priemiestinėse teritorijose: kaimo aplinkos relikvų integracijos miesto plėtroje gairių formulavimas

Indrė Gražulevičiūtė-Vileniškė*¹, Jurga Vitkuvienė², Ligita Ažukaitė³

^{1,2}*Kauno technologijos universitetas, Architektūros ir kraštotvarkos katedra
Studentų g. 48, LT-51367 Kaunas*

Tel. +370 37 451546, el. paštas: grazuleviciute@yahoo.co.uk, jurga.vitkuviene@ktu.lt

³*UAB „J. ARCH“. Kanto g. 2-5, LT-44296 Kaunas, Lietuva. El. paštas a.ligita1@gmail.com*

(Gauta 2012 m. sausio mėn.; atiduota spaudai 2012 m. kovo mėn.; prieiga internete nuo 2012 m. balandžio 23 d.)

Anotacija

Urbanizuotų teritorijų driekia kelia vertingų kaimo aplinkos relikvų sunykimo grėsmę. Ši problema leido suformuluoti straipsnio tikslą – sudaryti koncepcines kaimo aplinkos relikvų integracijos miesto plėtroje gaires. Gairės remiasi šiuolaikinėmis paveldo vadybos idėjomis, paveldo konfliktų valdymo, dilemos sutaikymo idėjomis ir ekomuziejaus koncepcija ir apima socialinių procesų charakterio ir sklaidos valdymo, urbanistinių ir architektūrinių inovacijų kiekio ir kokybės valdymo kaimo aplinkos relikvuose rekomendacijas.

Reikšminiai žodžiai: *Kaimo aplinkos relikvai, miestų plėtra, priemiestinės teritorijos, nekilnojamas kultūros paveldas.*

Abstract

Sprawl of urban areas poses an extinction threat for valuable relics of the rural environment. This problem led to the goal of the article – formulation of the conceptual guidelines of integration of the relics of rural environment in urban development. They focus on modern heritage management ideas: heritage conflict management, principles of reconciliation of the dilemmas, and ecomuseum concept and include the recommendations for the management of the character and dispersion of the social processes and for the management of the quality and quantity of urban and architectural innovations in the relics of rural environment and in their environment.

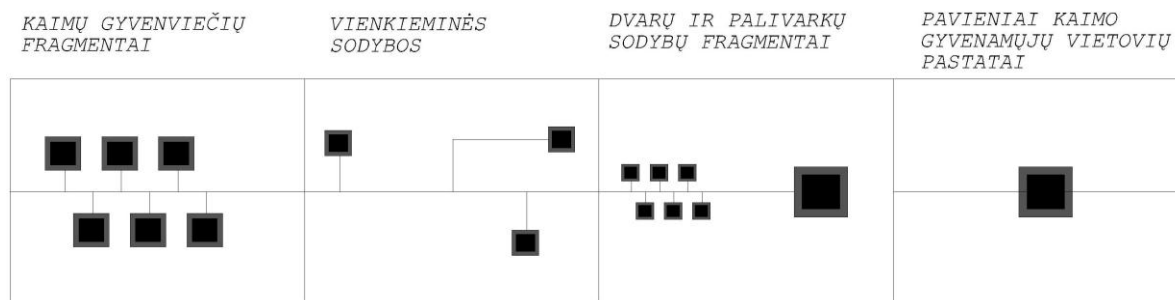
Keywords: *Relics of the rural environment, urban development, suburban areas, built heritage.*

Įvadas

Darbo aktualumas. Apyvadinimo sistemoje tradiciškai išskiriami du pagrindiniai žmogaus gyvenamosios ir darbo aplinkos tipai: kaimas ir miestas. Kaimas, kur dar visai neseniai gyveno didžioji pasaulio gyventojų dalis, tradiciškai vis dar suprantamas kaip žemės ūkiu besiverčiančių žmonių gyvenamoji ir darbo vieta. Ilgainiui ryškėjant miestų vaidmeniui, pasireiškia spartus miestų erdvinės struktūros, funkcijų, gyvenamosios ir vertybių sklaidimas į kaimiškas teritorijas. Miestų teritorinė sklaida, apibūdinama kaip driekia, suburbanizacija, ar priemiesčių plėtra – yra vienas iš ryškiausių ir dinamiškiausių XX–XXI a. miesto vystymosi fenomenų (Bučas, 2011; Jurevičienė, 2005, Vanagas, 1996). Šiuo metu mokslininkai jau nekalba apie aiškią miestą ir kaimą skiriančią ribą ir išskiria įvairius priemiestinių teritorijų tipus, jas įvardindami miesto driekia, priemiestine zona, miesto prieigomis, priemiestiniu kraštovaizdžiu (Laukaitytė-Malžinskienė 2005; Cirtautas 2010). Panaši niveliacija pastebima ir miestietiškos bei kaimiškos gyvenamosios požūriū (Vanagas 1996). Šiam reiškiniui apibūdinti paranki H. Lefebvre (1970, 2004) išplėtotą „miesto revoliucijos“ koncepcija, kurioje šiuolaikinė urbanizacija apibūdinama kaip koncentracija ir sklaida vienu metu: miestai sukonzentruoja vis daugiau žmonių, veiklų, prekių ir kitų išteklių, jų reikšmė didėja ir kartu vyksta urbanizacijos sklaida – auga priemiestinės teritorijos, satelitiniai miestai, plinta miestietiška gyvenama. Pasak jo, galutinis numanomas šio prieštaringo proceso rezultatas – *miesto visuomenė*, kur miestas ir miestietiška gyvenama tampa globalia realybe. *Analizuojant tradicinį miesto ir kaimo santykį ir jo kaitą, kyla klausimas, koks būtų kaimo ir kaimiškojo paveldo vaidmuo miesto visuomenėje.*

Tyrimo objektas. Urbanistinio aplinkos formavimo, kaimiškos ir miestietiškos estetikos ir gyvenamosios darnos požūriū itin svarbus urbanizacijos teritorinės sklaidos procesas ir jo rezultatai. Statybos ir infrastruktūros plėtra apima žemės ūkio teritorijas, gamtinius ir istorinius kaimo

kraštovaizdžius, plytinčius netoli miesto; vis didesnė grėsmė kyla patenkančioms į urbanizuojamas teritorijas tradicinėms agrarinio kraštovaizdžio kultūros vertybėms, atspindinčioms agrarinės, kaimo kultūrinės veiklos, gyvenamosios, architektūros, technikos raidos bruožus (Bučas, 2001; Ažukaitė 2010). Šis dinamiškas procesas kelia savito ir patrauklaus priemiestinio kraštovaizdžio formavimo, urbanizuotos ir gamtinės bei agrarinės aplinkos sandūros, ekologinio, socialinio-ekonominio konflikto, kultūrinio požiūriu vertingų kaimo kraštovaizdžio relikvų (1 pav.) integracijos urbanizuotoje aplinkoje ir miesto visuomenės gyvenime klausimus.

1 pav. Miesto plėtros absorbuojamų kaimiškojo statybinio paveldo objektų tipai (L. Ažukaitės schema)
 Fig. 1. Types of rural built heritage objects absorbed by urban expansion (scheme by L. Azukaite)

Temos iširtumas. Urbanizacijos sklaida, pobūdis, pasekmės ir valdymas sulaukia vis didesnio mokslininkų dėmesio. Miestų driekos klausimus nagrinėjo B. Catalan (Catalan et al., 2008), Th. W. Crawford (2007), J. Bučas (2010) ir daugelis kitų. Teritorinė miestų plėtra nagrinėjama ne vien apibendrintai, išskiriami ir analizuojami jos aspektai – ekologiniai, socialiniai, kultūriniai ir kt. Literatūros analizė parodė, kad ekologiniams miestų driekos aspektams skiriama itin daug dėmesio. Juos analizavo J. R. Miller (Miller et al., 2009), R. I. McDonald (McDonald et al., 2009) ir daugelis kitų tyrinėtojų. G. Overbeek ir I. Terluin (2006) nagrinėjo socialinius-ekonominius urbanizacijos įtakos kaimo gyvenamosioms vietovėms aspektus. Kultūrinė-paveldosauginė miesto teritorinės plėtros dimensija taip pat sulaukia tyrinėtojų dėmesio. Šios srities tyrimus atliko M. Fonseca (Fonseca et al., 2001), J. Vitkuvienė (2003, 2004, 2005), J. Jurevičienė (2005), G. Swensen ir G. B. Jerpasen (2008). Straipsnio autorių atlikti tyrimai vietose (Gražulevičiūtė-Vileniškė ir Vitkuvienė, 2007; Vitkuvienė ir Ažukaitė, 2010; Ažukaitė, 2011) rodo daugelio urbanizacijos proceso paliestų kaimiškojo paveldo objektų neigiamas vertingųjų savybių kaitos tendencijas; dėl įvairių priežasčių – skubotos plėtros, nepakankamo kaimiškojo paveldo verčių suvokimo, paveldosaugos ir teritorijų planavimo sričių nepakankamos koordinacijos, tradicinių funkcijų nykimo ir prastos fizinės būklės, miesto aplinkai nebūdingos kaimiškos estetikos – kaimo aplinkos relikvų svarba ir integracijos galimybės miesto audinyje kol kas suvokiamos gana ribotai, šie objektai menkai panaudojami planuojant urbanizuotą aplinką.

Apibendrinus galima išskirti šiuos su nagrinėjama tema susijusius *problemos aspektus ir iššūkius*:

- Urbanizuojamose teritorijose dominuojančios naujos žemės paskirtys išstumia agrarinei aplinkai būdingas funkcijas.
- Kaimiškojo paveldo objektų kaimynystėje atsirandantys pramoniniai objektai, įvairūs infrastruktūros elementai keičia jo aplinkos funkcinę paskirtį ir apriboja panaudojimo galimybes.
- Padidėjęs žmogaus veiklos intensyvumas urbanizuotose teritorijose gali turėti ir teigiamas, ir neigiamas įtakos kaimo kraštovaizdyje susiformavusio paveldo ir jo aplinkos būklei ir gyvybingumui.
- Kaimiškojo paveldo objektams patekus į urbanizuojamą teritoriją, kinta jų vizualinis santykis su aplinka – kraštovaizdį, kuriame dominuoja gamtinė ar agrarinė aplinka, keičia miestovaizdis su žmogaus sukurtais dariniais.

- Visuomenės domėjimasis kaimiškojo paveldo objektu, didelė jo visuomeninė ir kultūrinė reikšmė gali palankiai veikti paveldo objekto panaudojimą ir išsaugojimą.
- Visuomenės intereso nukreipimas į objektą, esantį artimoje kaimiškojo paveldo objekto aplinkoje, sumažintų kaimo aplinkos reiktų tinkamo panaudojimo ir išsaugojimo galimybes.
- Nenaudojamam ir netvarkomam kaimiškojo paveldo objektui urbanizuotoje aplinkoje kyla sunykimo grėsmė.
- Šiuolaikinės miesto visuomenės kaimiškas paveldas gali būti naudojamas ir kaip medžiaginė vertybė ir kaip kultūrinė gėrybė.
- Kaimiškojo paveldo objektus urbanizuotoje aplinkoje naudojant pirminei istorinei funkcijai, jie gali tapti miestovaizdžio įvairovės ir savitumo formantais, išlikti autentiškais dokumentais moksliniams tyrimams.
- Kaimiškojo paveldo objektus urbanizuotoje aplinkoje pritaikius naujai funkcijai, jie gali tapti reikšmingais kultūrinio turizmo ir kūrybinių industrijų objektais, būti panaudoti rekreacijai ir paslaugų plėtrai.

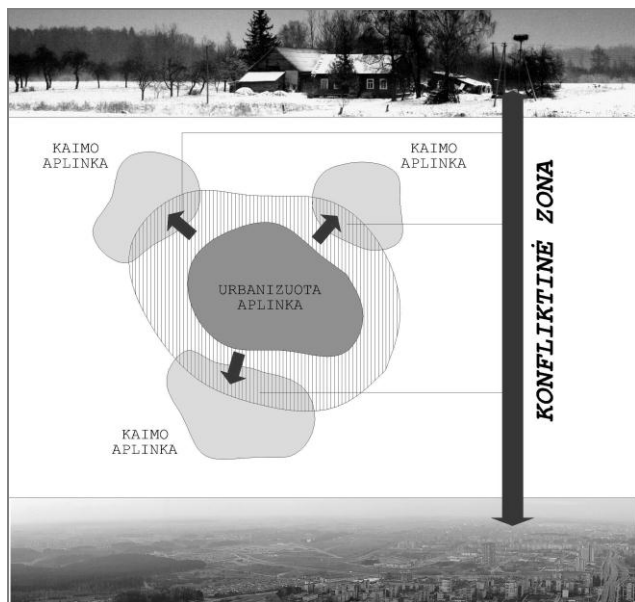
Darbo tikslas ir uždaviniai. Miestų driekos sparta ir kompleksiskumas ir kaimiškojo paveldo integracijos urbanizuotoje aplinkoje aktualumas pagrindžia *darbo tikslą* – suformuluoti kultūriniu požiūriu vertingų kaimo kraštovaizdžio reiktų darnios integracijos priemiestinių teritorijų plėtroje koncepcines gaires. Darbo tikslui pasiekti įgyvendinti šie uždaviniai: atlikta literatūros ir sukauptų tyrimų duomenų analizė, išanalizuotos šiuolaikinės paveldosaugos ir vadybos idėjos, surinkti duomenys susisteminti, suformuluoti koncepcinių gairių teiginiai, atliktas apibendrinimas.

Tyrimo metodai ir teorinės prielaidos

Darbe taikyta tyrimų metodika apima:

1. Literatūros ir ankstesnių tyrimų vietose rezultatų analizę.
2. Šiuolaikinių paveldosaugos ir vadybos koncepcijų analizę ir taikymą.

Darbai, kaip tinkamiausios, buvo pasirinktos paveldosaugos ir vadybos koncepcijos.

2 pav. Paveldo konfliktų zona miesto ir kaimo aplinkos sandūroje/sąsajoje (L. Ažukaitės schema)

Fig. 2. Heritage conflict zone in the rural and urban interface (scheme by L. Azukaite)

Dilemos sutaikymo metodas (Trompenaars Hampden-Turner Dilemma Reconciliation Process). Verslo ir kultūros vadyboje vis plačiau naudojamas dilemos sutaikymo metodas, kai skatinama pripažinti kultūrinius skirtumus, juos gerbti ir „sutaikyti“ taip, kad abi šalys, tarp kurių kyla potencialaus nesusipratimo ar konflikto grėsmė, ne tik jo išvengtų, bet ir turėtų vertingos patirties ar kitokios naudos iš šio kultūrų susidūrimo (Hampden-Turner ir Trompenaars, 2000), (Burger, 2008). Dilemos sutaikymo metodas, apimantis dilemos nustatymą, jos analizę, apibūdinimą, sutaikymo sprendimų paiešką ir abipusiai naudingų veiksmų plano formulavimą (Burger, 2008) gali būti taikomas ne tik tarptautinio verslo praktikoje, bet ir ieškant sprendimų situacijose, kuomet kyla konfliktas tarp iš pažiūros priešingų gyvenimo ir / ar vertybių sistemų (lokalus prieš globalų, kaimas prieš miestą, autentiškumas prieš inovacijas, plėtra prieš

apsaugą ir pan.). Šiuo požiūriu dilemos sutaikymo principas itin aktualus ieškant galimybių kaimiškosios aplinkos relikthus panaudoti miesto plėtroje ir kartu išsaugoti jų vertingąsias savybes.

Paveldo konfliktų vadybos idėja. Lietuvos ir užsienio (Swensen ir Jerpasen, 2008) patirtis rodo, kad kaimo kraštovaizdžio relikštų integracija urbanistinėse struktūrose yra lydima nuolatinių socialinių-ekonominių, kultūrinių ir paveldosaugos konfliktų. B. Graham ir kitų autorių (2000) teigimu, paveldas, dėl savo daugialypės prigimties ir plataus verčių, reikšmių ir naudojimo galimybių spektro, visuomet yra potencialus konfliktų tarp suinteresuotų asmenų ar grupių šaltinis. G. Ashworth (2006) pasiūlyta paveldo konfliktų vadybos idėja, skatinanti ieškoti būdų, kaip suderinti paveldo teikiamą ekonominę naudą, paveldo šiandieninės panaudos galimybes ir jo vertingųjų savybių apsaugą, leidžia dilemos sutaikymo koncepcijai suteikti paveldosauginę dimensiją. Nagrinėjamu kaimo aplinkos relikštų integracijos urbanizuotoje aplinkoje atveju, kai dėl miesto ir kaimo aplinkos sandūros susidaro išsisaugoti konfliktinė zona (2 pav.) (V itkuvienė ir Ažukaitė, 2010), šie konfliktai gali kelti ypatingą grėsmę paveldo išlikimui ir nusipelno išskirtinio dėmesio.

Ekomuziejaus koncepcija. R. Čepaitienės (2010) teigimu, Vakarų Europoje 7 dešimtmečio pabaigoje pradėję kurtis ekomuziejai, kaip kraštutinė „gyvenamo“ muziejaus apraiška, buvo orientuoti eksponuoti pramoninę ir agrarinę praeitį. Ekomuziejaus koncepcijoje itin daug dėmesio skiriama žmogui ir aplinkai, ji jungia ekologinę problematiką ir regioninę etnografiją. Literatūroje (Italų... 2005, Čepaitienės, 2010) ekomuziejai apibūdinami: „toks muziejus neturi lankytojų, jis turi gyventojus“; „ekomuziejai nesaugo kolekcijų ir nesiekia tapti masinio turizmo objektais. Jų tikslas – perduoti tam tikros teritorijos atmintį“; „ekomuziejai nėra tradiciniai muziejai. Tai muziejai laike ir erdvėje, kurie rūpinasi konkrečios teritorijos ir joje gyvenančios žmonių bendrijos identiteto išsaugojimu“. Nors pirmieji ekomuziejai buvo kuriami tradicinei kaimo gyvenimui ar pramonės eros palikimui eksponuoti ir atgaivinti pirminėje ar artimoje pirminei aplinkoje, iš pažiūros prieštaringa „gyvo muziejaus“ idėja gali būti naudojama ieškant sprendimų konfliktams, išskylančiams miesto ir kaimo aplinkos sandūroje, išsaugant ir išlaikant gyvybingomis kaimo aplinkos „salas“ urbanizuotoje aplinkoje.

Potyrių ekonomika. Net ir naudojami išlaikant tradicines agrarines funkcijas, kaimo aplinkos reliktai urbanizuotoje aplinkoje sunkiai išlaikytų konkurencingumą vien dėl miesto plėtros išaugančių žemės kainų ir gerokai išsiplečiančio alternatyvių miestui būdingų funkcijų spektro. Atsižvelgiant į tai, ieškant kaimo aplinkos relikštų integracijos urbanizuotoje aplinkoje galimybių, paranku remtis kai kuriomis potyrių ekonomikos idėjomis. Pastaraisiais dešimtmečiais ekonominiai ir technologiniai pokyčiai sukelia radikalius socialinius ir kultūrinius, mentalinius ir vertybinius pokyčius; kartu kinta ekonominės gėrybės samprata, imamas itin vertinti potyris (Glosienė, 2007). Rinkos ekonomikoje stengiamasi suteikti daugybę potyrių pirkimo metu, tai skatina pirkimą ir didina pajamas; todėl parduodamas ir perkamas ne automobilis, kompaktinė plokštelė ar knyga, o malonumas vairuoti, klausytis, skaityti (Glosienė, 2007; Ekonominė..., 2011). „Ne žemės ūkio ar pramonės prekės, o kelionės, turizmas, teminiai parkai ir miestai, pramogų ir sporto centrai, mada, kulinarija, žaidimai, lažybos, kinas, muzika, televizija tampa ir pagrindiniais individualaus vartotojo potyrio objektais, ir eksporto bei importo elementais“ (Glosienė, 2007). Šių ekonomikos pokyčių kontekste patrauklūs kaimo aplinkos reliktai urbanistiniame kontekste turi kur kas daugiau galimybių išlaikyti ekonominę, o kartu ir socialinį-kultūrinį gyvybingumą.

Kaimo ekonomika. Siekiant vartotojų lojalumo plėtojama vadinamoji „kaimo ekonomika“ (*The Village Economy*), kai siekiama sukurti bendrumo, priklausymo kažkam jausmą: žmonės gyvena, dirba, eina į parduotuves vienoje vietoje – jie tarsi sukuria savo atskirą „respubliką“, kur vieni kitus gerai pažįsta (Ekonominė..., 2011). Tokia lokalumo ir bendruomeniškumo idėja gali būti taikoma priemiestinėse gyvenamosiose teritorijose su kaimo aplinkos reliktais. Taikant šias ekonomines koncepcijas, reikėtų nepaliaujamai vadovautis paveldo konfliktų vadybos koncepcija, kad siekis, kuo pelningiau parduoti kuo daugiau potyrių ir sukurti kuo palankesnę klimatą vartojimui skatinti, nesumenkintų kaimiškojo paveldo vertingųjų savybių.

Bendradarbiavimo ekonomika. Kultūriniai požįriai vertingi kaimo aplinkos reliktais urbanizuotoje aplinkoje yra ne tik privačios gėrybės – nekilnojamasis turtas – bet ir viešosios gėrybės (*public goods*). A. Samalavičius (2011) pastebi, kad viską matuojant tik nauda ir efektyvumu, nuvertinama, ignoruojama „viešojo gėrio“ sąvoka ir pastebi kad, šiuolaikinė ekonomika remiasi socialdarvinistinėmis prielaidomis, kad konkurencija ir savanaudiškumas slypi pačioje žmogaus prigimtyje, tuo tarpu kai nauji archeologų ir antropologų atradimai liudija ne mažesnę bendradarbiavimo ir altruizmo svarbą žmogaus ir visuomenės raidai. A. Samalavičius (2011) cituoja JAV ekonomistę H. Henderson: „...žmogaus veiklos variklis yra poreikis susisaistyti socialiniais ryšiais, bendradarbiavimas ir altruizmas“. Toks požįris svarbiausias norint miesto aplinkoje išsaugoti trapius kaimo kraštovaizdžio ženklus, dažnai laikomus vien tik paveldosaugininkų interesų objektu ir plėtros kliūtimi.

Kaimo aplinkos relikų integracijos miesto plėtroje koncepcinės gairės

Remiantis ankstesniame skyriuje aptartomis šiuolaikinėmis paveldosaugos ir vadybos koncepcijomis, darbe buvo siekiama atsakyti į šiuos klausimus:

- Kaip išsaugoti kaimo kraštovaizdžio relikų autentišką charakterį ir socialinį gyvybingumą?
- Kaip kaimo kraštovaizdžio relikus fiziškai ir funkciškai integruoti į besiplečiantį urbanistinį audinį?
- Kaip naujai plėtojamose priemiestinėse teritorijose išvengti socialinių konfliktų tarp senųjų ir naujų gyventojų ir sukurti vietos tapatumą bei išskirtinumą kaip teritorinės socialinės sanglaudos pagrindą ir plėtoti gyventojams patrauklius lokalius centrus?
- Kokioms naujoms funkcijoms gali būti pritaikyti istoriniai kaimo kraštovaizdžio relikai, kurių priminės funkcijos yra negrįžtamai prarastos?
- Kaip paskatinti visuomenės ir vietos bendruomenių susidomėjimą agrariniu paveldu ir atrasti jo vietą šiuolaikinėje miesto visuomenėje?
- Kaip spręsti nuosavybės ir integralumo problemas buvusių dvarų sodybų ansambliuose?

Šiam tikslui buvo suformuluotos kaimo aplinkos relikų integracijos miesto plėtroje gairės, apimančios svarbiausių sociokultūrinių, socioekonominių ir paveldosauginių konfliktų nustatymą, socialinių ir paveldosauginių konfliktų bei urbanistinių ir architektūrinių inovacijų kaimiškojo paveldo teritorijose ir aplinkoje valdymą.

Konfliktai kaimo ir miesto sandūros / sąsajos zonoje. Bendru atveju su kaimo kraštovaizdžio relikų integracija miesto aplinkoje susijusius konfliktus galima skirstyti į dvi kategorijas:

- 1) konfliktai, kylantys dėl socialinių procesų pobūdžio ir sklaidos pokyčių;
- 2) konfliktai, kylantys dėl inovacijų intensyvumo, charakterio ir kokybės, tiek kaimiškojo paveldo objektų aplinkoje, tiek vidinėje struktūroje.

Pirmoji kategorija apima socialinius konfliktus tarp senųjų kaimo aplinkos gyventojų ir naujai plėtojamų priemiestinių teritorijų gyventojų, kaimiškos ir miestietiškos gyvenamos skirtumus, konfliktus tarp kaimo ir miesto aplinkoje dominuojančių funkcijų. Ši konfliktų grupė taip pat apima tris socialinių interesų ir procesų ir kaimo kraštovaizdžio relikų santykio atvejus – koncentraciją, slinktį ir sklaidą (Vitkuvienė ir Ažukaitė, 2010). Dėmesio nukreipimas nuo kaimiškojo paveldo objekto, tokio kaip buvusių dvarų ar palivarkų sodybos, vienkieminės sodybos, kaimų gyvenviečių fragmentai, kaimo kraštovaizdyje atlikusio socialinio, kultūrinio ar ekonominio centro vaidmenį, į aplinkines teritorijas neišvengiamai kelia iššūkius, susijusius su objekto fizinės būklės ir jo aplinkos pokyčiais. Kaip teigia G. Swensen ir G. B. Jerpasen (2008), socialinių struktūrų pokyčiai visuomet sukelia kraštovaizdžio pokyčius.

Socialinių-ekonominių ir kultūrinių procesų ir fizinės aplinkos transformacijų sąsajos (Swensen ir Jerpasen, 2008) leidžia išplėtoti antrąją paveldosaugos konfliktų kategoriją. Ji apima konfliktus tarp paveldosaugos ir užstatytos aplinkos plėtros interesų, vizualinio ir struktūrinio kaimo

kraštovaizdžio relikto vaidmens urbanizuojamoje teritorijoje mažėjimą ar net visišką sunykimą, iš kaimo kraštovaizdžio relikto, tokių kaip dvarų sodybos, atsiveriančių panoramų ir jų vaidmens ansamblio kompozicijoje pokyčius, kaimo kraštovaizdžio relikto vaidmens susisiektimo sistemoje mažėjimą ar net priešpriešą tarp susiklosčiusių kaimo aplinkos ryšių ir urbanizuojamoje teritorijoje plėtojamos ryšių sistemos. Kaip pastebi G. Swensen ir G. B. Jerpasen (2008), urbanizacijos sklaida į kultūrinius kaimo kraštovaizdžius lemia daugybės naujų elementų ir struktūrų atsiradimą ant pirminio kultūrinio-istorinio kaimo kraštovaizdžio pagrindo. Toks spartus naujų medžiaginių, socialinių, kultūrinių ir ekonominių sluoksnių atsiradimas veikia kaimo kraštovaizdžio fragmentaciją ir kelia grėsmę jų skaitomumui ir identitetui.

Dėl aptartos konfliktų gausos ir jų tarpusavio ryšių kaimo kraštovaizdžio relikto darniai integracijai formuojant periferines miesto teritorijas dilemos sutaikymo idėja yra itin aktuali. Lietuvoje vis dar ryškūs kaimo ir miesto aplinkos sociokultūriniai ir kraštovaizdžio struktūros skirtumai leidžia šia idėja remtis išskiriant su kaimo kraštovaizdžio reliktais ir urbanizuotų teritorijų plėtra susijusių konfliktų valdymo strategines kryptis – socialinių procesų charakterio ir sklaidos valdymą ir urbanistinių ir architektūrinių inovacijų kiekio ir kokybės valdymą.

Socialinių procesų charakterio ir sklaidos valdymas. Socialinių procesų charakterio ir sklaidos valdymas vykdomas pasitelkiant kraštovarkines (planavimo, paveldosaugos) priemones ir socialines iniciatyvas. Analizuojant socialinių procesų sklaidos ir charakterio pokyčius dėl urbanizacijos įtakos kaimo kraštovaizdžiui remiantis C. Hampden-Turner ir F. Trompenaars, (2000) išryškėja kelios dilemos:

- 1) istoriškai susiklostęs kaimo kraštovaizdžio relikto socialinis, kultūrinis, ekonominis centriškumas prieš urbanizacijos proceso skatinamą socialinių procesų slinktį ar sklaidą;
- 2) kaimo kraštovaizdžio savitumas prieš uniformišką priemiestinių teritorijų charakterį;
- 3) kaimo kraštovaizdžio daugiafunkciškumas prieš monofunkcinių priemiestinių teritorijų plėtrą;
- 4) kaimo aplinkai būdinga gyvensena, vertybės ir funkcijos prieš miesto aplinkai būdingą gyvenseną, vertybes ir funkcijas.

Šioms dilemoms spręsti siūlomos socialinių procesų valdymo kryptys:

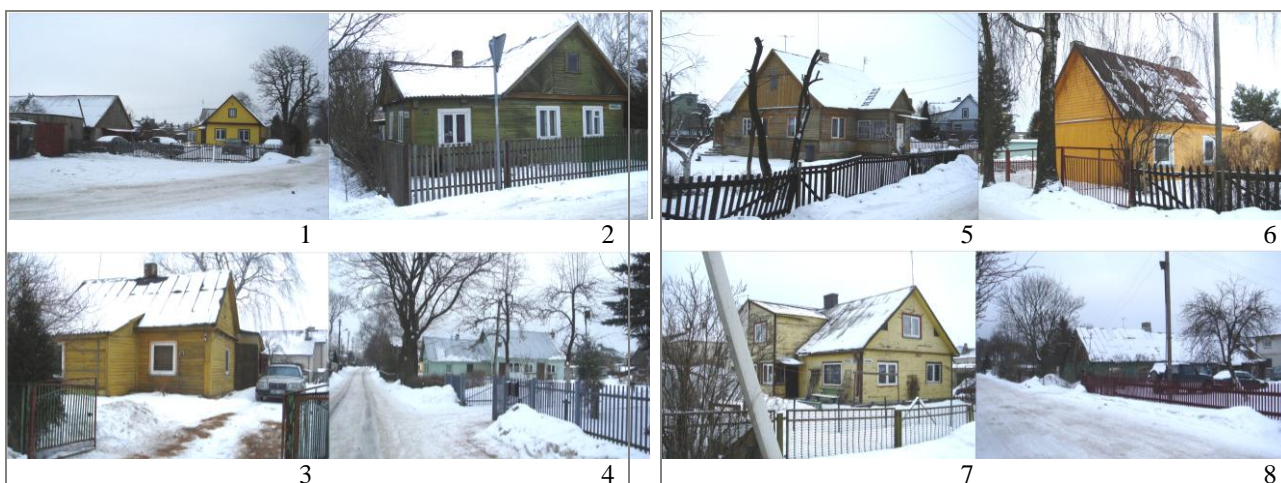
- Kaimiškojo paveldo objektų, tokių kaip dvarų ir palivarkų sodybos, kaimo gyvenamųjų vietovių fragmentai, socialinio-ekonominio centriškumo išsaugojimas ir stiprinimas. Urbanizuojant kaimiškas teritorijas su vertingais paveldo objektais, turėtų būti skatinama socialinių procesų ir interesų koncentracija šiuose objektuose.

- Kaimo kraštovaizdžio relikto ir kaimiškojo paveldo objektų panaudojimas kuriant naujai urbanizuojamų teritorijų identitetą. Autentiški kaimo aplinkos reliktai suteikia unikalią galimybę sukurti naujas, šiandienos poreikius atitinkančias urbanizuotas teritorijas su savitais istoriniais bruožais.

- Daugiafunkcinės panaudos ir iš jos kylančios socialinės ir ekonominės įvairovės plėtojimas priemiestinėse teritorijose išlaikant istorines kaimo kraštovaizdžio ir kaimiškojo paveldo objektų funkcijas (3 pav.) ar kaimiškojo paveldo objektus pritaikant naujoms funkcijoms.

- Senųjų ir naujų teritorijos gyventojų socialinės sanglaudos skatinimas paremtas kaimo ekonomikos ir bendradarbiavimo ekonomikos principais, pasitelkiant bendruomenę vienijančias veiklas ir naujas kaimiškojo paveldo objektų funkcijas. Naujuosius ir senuosius gyventojus vienyti gali ekologinis ūkininkavimas kaimo kraštovaizdžio reliktuose, su paveldo objektų apsauga ir tvarkymu susijusios veiklos, kaimiškojo paveldo objektuose gali būti kuriami bendruomenių centrai, plėtojamos kultūrinės, kūrybinės industrijos įtraukiant vietos gyventojus.

- Kaimiškojo paveldo ir kaimo kraštovaizdžio relikto verčių pristatymas miesto visuomenei, pritaikant juos visuomeninėms edukacinėms, kultūrinėms, rekreacinėms funkcijoms, plėtojant kūrybines, kultūrinės industrijas, su kaimo aplinka ir gyvensena susijusius verslus. Vienas iš būdų visuomenę supažindinti su kaimo aplinkos relikto savitumais ir įvairove gali būti kultūros kelių kūrimas.

3 pav. Linkuvos kaimo gyvenvietės fragmentai Kauno miesto teritorijoje, sodybos naudojamos pirminei gyvenamajai funkcijai (L. Ažukaitės nuotraukos)

Fig. 3. Fragments of Linkuva village settlement in the territory of Kaunas. Homesteads still serve for the original residential function (photographs by L. Azukaite)

Urbanistinių ir architektūrinių inovacijų kiekio ir kokybės valdymas. Urbanistinių ir architektūrinių inovacijų kiekio ir kokybės valdymas vykdomas sukuriant atitinkamus paveldotvarkos ir teritorijų planavimo modelius, atsižvelgiant į kaimo kraštovaizdžio relikto kultūrinę vertę, reikšmę, bei supančios aplinkos savybes (urbanizacijos lygį, vizualines charakteristikas, gamtinį, kultūrinį, socialinį potencialą). Analizuojant architektūrinius ir struktūrinius pokyčius urbanizacijos įtakoje esančiame kaimo kraštovaizdyje išryškėja šios dilemos:

1) vizualinis kaimiškojo paveldo objektų dominavimas autentiškoje aplinkoje, tamprūs vizualiniai objekto ir jo aplinkos ryšiai prieš kaimiškojo paveldo objektų vizualinės reikšmės mažėjimą urbanizuojamoje teritorijoje, ryšių tarp objekto ir aplinkos nykimą;

2) gamtinių sistemų aktyvumas kaimo kraštovaizdyje prieš užstatymo tankėjimą, žmogaus veiklos ir taršos intensyvėjimą urbanizuotose teritorijose;

3) į kaimiškojo paveldo objektus orientuota ryšių sistema prieš miesto ir naujai urbanizuojamos teritorijos poreikius tenkinančią ryšių sistemą;

4) architektūra, susiformavusi kaimo kraštovaizdyje prieš urbanizuotai aplinkai būdingas architektūrines inovacijas.

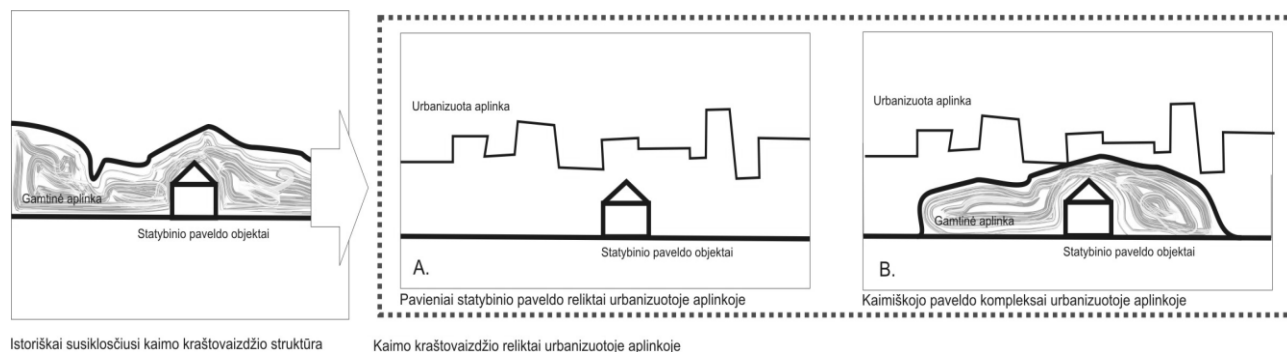
Šių dilemų sprendimui siūlomos urbanistinių ir architektūrinių inovacijų valdymo kryptys apima:

- kaimiškojo paveldo objektų ir kaimo kraštovaizdžio relikto aplinkos pertvarkymus;
- kraštovaizdžio relikto ir paveldo objektų vidinius pertvarkymus.

Nereguliuojami *supančios aplinkos pertvarkymai* kelia pavojų kaimo kraštovaizdžio relikto savasties išlikimui. Kaimiškos aplinkos elementai paprastai yra labai glaudžiai susiję su supančia aplinka, didžioji jų vertingųjų savybių dalis yra nulemta būtent aplinkos savybių. Istorinis, kultūrinis ir gamtinis kontekstas šio tipo paveldo objektams yra labai svarbus. Nykstant ir keičiantis istoriškai susiformavusiai aplinkai, kaimo kraštovaizdžio relikto ne tik praranda savo buvusią kultūrinę reikšmę, kartu sunaikinama didžioji dalis savybių, kurios ir nulemia šių objektų svarbą miestovaizdžiui. Todėl labai aktualu laiku ir tikslingai miesto planavimo procese, panaudojant kraštotvarkines priemones, užtikrinti ne tik tokių objektų išlikimą, bet ir kiek įmanoma išsaugoti ir racionaliai miesto plėtroje panaudoti juos supančios agrarinės ir gamtinės aplinkos elementus (4 pav.).

Remiantis literatūros analizės ir tyrimų rezultatais, buvo suformuluotos rekomenduojamos kaimiškojo paveldo objektų ir kaimo kraštovaizdžio relikto aplinkos pertvarkymų kryptys:

• *Kultūrinių-istorinių kaimiškojo kraštovaizdžio struktūrų interpretacija ir išryškinimas naujai urbanizuojamoje teritorijoje*, o ne jų suniveliavimas. Pavyzdžiui, gyvenamosios funkcijos plėtojimas dvarų sodybų aplinkoje turi galias tradicijas (Puodžiukienė 1999), kurios gali būti tęsiamos priemiestines gyvenamąsias teritorijas plėtojant atsižvelgiant į urbanizuojamoje teritorijoje esančių dvarų sodybų formuojamas kraštovaizdžio struktūras, esamus fizinius ir vizualinius ryšius, užtikrinant sodybos ansamblio apžvelgiamumą, suteikiant jam dominantės ar akcento vaidmenį naujoje urbanistinėje struktūroje.

4 pav. Galimas kaimiškojo paveldo objektų ir urbanizuotos aplinkos santykis: A – urbanistinis fonas gali padėti išryškinti sodybų ir gyvenviečių siluetus; B – galimybė bent iš dalies išsaugoti autentišką kaimiškojo paveldo objekto ir fono santykį (J. Vitkuvienės schema)

Fig. 4. Possible links between built heritage objects of rural origination and urban environment: A – urbanized background can highlight silhouettes of homesteads and settlements; B – possibility at least partially preserve the authentic links between the heritage object and its background (scheme by J. Vitkuvienė)

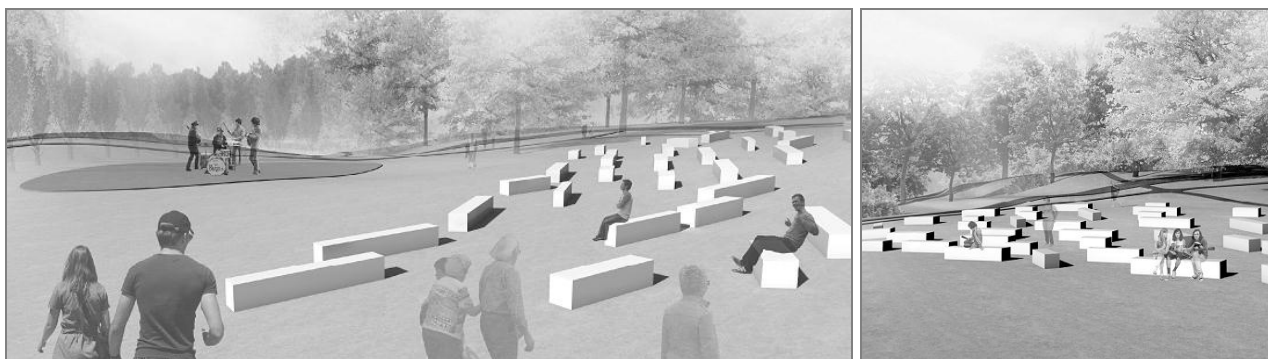
• *Kaimo kraštovaizdžio relikvų vertingųjų savybių atskleidimas ir naujų verčių kūrimas.* Inovacijos kaimo kraštovaizdžio relikvų aplinkoje neabejotinai gali turėti ir teigiamą poveikį: atsižvelgiant į vertingąsias kaimo aplinkos relikvų savybes bei jų išsaugojimo galimybes suplanuoti nauji urbanizuojamos aplinkos objektai gali suintensyvinti pageidautinus visuomeninius procesus, ir paskatinti jų koncentraciją vertinguose kaimiškojo paveldo objektuose, užtikrinti priemiestinių teritorijų daugiavertumą. Harmoninga seno ir naujo dermė padidintų vertingų kaimo kraštovaizdžio relikvų ekspozicinį potencialą, atskleistų ir paryškintų vertingąsias jų savybes. Pavyzdžiui, urbanistinis fonas gali padėti išryškinti sodybų ir gyvenviečių siluetus. Ryškus agrarinės, gamtinės ir urbanizuotos aplinkos kontrastas padėtų geriau suvokti šių aplinkų skirtumus ir vertingąsias savybes.

• *Gamtinės aplinkos fragmentų kaimiškojo paveldo objektų kaimynystėje išsaugojimas ekokompensacijai ir aplinkosauginei edukacijai.* Ekokompensacinę funkciją gali atlikti ir didesni teritoriniai kaimiškojo paveldo objektai, tokie kaip dvarų ir palivarkų sodybos, tačiau dalies supančios aplinkos išsaugojimas svarbus ne tik ekologiniu, bet ir kaimo aplinkos relikvų suvokimo ir skaitomumo požiūriu.

• *Kompleksinė teritorinė kaimo aplinkos relikvų apsauga ir panauda kuriant komuziejus.* Tais atvejais, kai urbanizuojama teritorija apima keletą skirtingų tipų kaimo aplinkos relikvų, pavyzdžiui, dvaro sodybą su kaimo gyvenviete, agrarinės paskirties ir išraiškingas gamtinės teritorijas, šiuos relikvus galima saugoti ir panaudoti kompleksiškai, kuriant į pažintinę rekreaciją, ekologinį ūkininkavimą ir kraštovaizdžio bei biologinės įvairovės išsaugojimą orientuotus komuziejus (5 pav.).

Funkcijų pokyčiai traukia visuomenės dėmesį, skatina socialinius-ekonominius procesus, sukuria naujus išteklius objekto plėtrai, didina panaudos galimybes. Ieškant panaudos galimybių svarbu atsižvelgti į paties kaimo kraštovaizdžio objekto ir jo aplinkos funkcijų sąryšio išlaikymą, racionaliai išnaudoti vietos išteklius, kompensuojant urbanizuotų teritorijų plėtos spaudimą. *Istorinės funkcijos atgaivinimui / tęstinumui užtikrinti* siūloma: kaimo gyvenviečių fragmentus naudoti gyvenamajai, pritaikyti rekreacinei reikmėms; vienkiemines sodybas naudoti gyvenamajai, ūkinėms (ribota, ekologinė ūkinė veikla) reikmėms; dvarų ir palivarkų sodybas siūloma pritaikyti gyvenamajai funkcijai, ūkinėms, rekreacinėms, reprezentacinėms, kultūrinėms, ekologinio ūkininkavimo reikmėms; pavienius pastatus galima pritaikyti gyvenamajai funkcijai, rekreacinėms reikmėms. *Panaudojant kaimiškojo paveldo objektus naujai funkcijai*, siūloma: kaimo gyvenviečių fragmentus pritaikyti gyvenamajai funkcijai (sodybinio tipo užstatymo kvartalai), komercinėms (ūkininkų turgeliai), agroturizmo, kultūrinio turizmo, vietos bendruomenių reikmėms; vienkiemines sodybas galima pritaikyti ekologinio ūkininkavimo, rekreacinėms, kultūrinio turizmo, pramogų organizavimo (pvz., žirginio sporto) reikmėms; dvarų ir palivarkų sodybas siūloma pritaikyti gyvenamajai, rekreacinei, reprezentacinei, komercinei apgyvendinimo funkcijoms, ekologinio ūkininkavimo ir įvairioms visuomeninėms reikmėms (kultūros ir laisvalaikio centrai, bendruomenių centrai, miesto ir rajono parkai, kūrybinės-kultūrinės industrijos, dvasinės atgaivos centrai); pavienius pastatus galima pritaikyti gyvenamajai funkcijai, reprezentacinėms, komercinėms, kultūrinėms reikmėms.

- *Darni objektų fizinė (architektūrinių, estetinių, kompozicinių savybių) kaita.* Esminis šios problemos sprendimo tikslas – miestietiškos ir kaimiškos architektūrinės estetikos sąsajų paieška. Architektūrinės inovacijos kaimo kraštovaizdžio reliktuose gali padėti atrasti kaimiškos tradicinės architektūros ir urbanizuotai aplinkai būdingos architektūros ryšius, išvengti nedarnaus kaimo ir miesto aplinkos kontrasto. Tai pakankamai sudėtinga užduotis, tačiau šiuolaikinės architektūros tendencijos (postmodernistinės architektūros, kai semiamasi įkvėpimo iš konteksto, ekologiškos architektūros, skatinančios tausoti gamtinę aplinką) sudaro palankią terpę harmoningoms architektūrinėms inovacijoms kaimo aplinkos reliktuose (7 pav.).

7 pav. Naujos estetikos paieškos integruojant kaimo aplinkos reliktus priemiestinėse teritorijose. Viešosios erdvės Linkuvos dvaro sodybos teritorijoje idėja. Suolai sukuriama panaudojant tarybinio laikotarpio ūkinių pastatų liekanas (L. Ažukaitės vizualizacija)

Fig. 7. Search for the new aesthetics integrating fragments of rural landscape into peri-urban areas. The idea for public space in the territory of Linkuva manor residence. The benches are made from the relics of Soviet utilitarian buildings (visualization by L. Azukaite)

- *Integralumo išlaikymas.* Privatizacijos procese suskaidytos dvarų sodybų valdos, veikiamos urbanizacijos proceso ir plėtos spaudimo, dažnai yra dar labiau skaidomos, o jų dalys vystomos nepaisant istorinio sodybos vientisumo; urbanizuotoje aplinkoje atsidūrę kaimo gyvenviečių fragmentai dėl fragmentiško ir chaotiško tvarkymo taip pat praranda savitumą. Diegiant inovacijas kaimo kraštovaizdžio reliktuose, net ir suskaidytose valdose, ir tais atvejais, kai skirtingos relikto dalys yra valdomos skirtingų savininkų, turėtų būti siekiama išlaikyti kaimo

aplinkos relikto vizualinį vientisumą ir savitumą pasitelkiant teritorijų planavimo dokumentus ir paveldosaugos reglamentus. Tais atvejais, kai kaimiškojo paveldo objektų savininkai suvokia šio paveldo vertę ir ekonominį potencialą, integralus kelių ar daugiau savininkų valdomos teritorijos tvarkymas gali paskatinti iniciatyvinių grupių būrimąsi, savanoriškas veiklas ir socialinę bendruomenės sanglaudą.

- *Verčių sangrąžos užtikrinimas.* Inovacijų masto ir kokybės klausimas yra bendresnis, liečiantis bet kokio paveldo objekto tvarkymą, o kalbant apie kaimo kraštovaizdžio reliktus, aktualesnė yra supančios aplinkos kokybės išsaugojimo problema. Tradiciškai inovacijų kiekis ir charakteris nustatomas atsižvelgiant į objekto kultūrinę vertę, reikšmę visuomenei, panaudojimo perspektyvas. Atliekant vidinius kaimo kraštovaizdžio relikto pertvarkymus reikėtų vadovautis bendraisiais principais – inovacijos palankiai vertintinos tiek, kiek jos padeda panaudoti šių dienų reikmėms ir atskleisti vertingą paveldo objektų savybes kraštovaizdžio, jo komponento ar elemento lygmenyje, nepakenkiant pačiam objektui ir užtikrinant verčių sangrąžą.

- *Naujų verčių kūrimas.* Kiekvienu atveju – tiek ieškant naujų funkcijų kaimiškojo paveldo objektams, tiek kuriant juose naujus architektūrinius objektus bei tvarkant teritorijas – darnios inovacijos kaimo kraštovaizdžio relikto vidinėse teritorijose turėtų paskatinti teigiamus kultūrinės ir visuomeninės reikšmės pokyčius, atverti naujos vertės kūrimo kelius, suteikti paveldo objektui naujas semantines prasmes, papildančias jo kultūrinį potencialą. Inovacija reikalinga ir priimtina tik tuomet, jei ji kuria objekto vertę ir reikšmę (estetinę, kultūrinę, socialinę, medžiaginę ar kt.), priešingu atveju – tai tik intervencija.

Išvados

1. Miestams plečiantis į jų teritoriją dažnai patenka kaimo kraštovaizdžio relikto ir vertingi kaimiškojo paveldo objektai – buvusių dvarų ir palivarkų sodybos, kaimo gyvenamųjų vietovių fragmentai, pavieniai pastatai. Intensyvėjanti žmogaus veikla (statybos, infrastruktūros plėtra), ekologinės situacijos pokyčiai, vizualinės aplinkos kaita kelia grėsmę objektų, glaudžiai susijusių su kaimiška aplinka, savitumui ir net išlikimui. Tyrimai rodo daugelio urbanizacijos proceso paliestų kaimiškojo paveldo objektų neigiamas fizinės būklės kaitos tendencijas; tačiau urbanizacija kaimo kraštovaizdžio relikto ir kaimiškojo paveldo objektų aplinkoje negali būti vertinama vienareikšmiškai neigiamai: socialinių ir ekonominių procesų intensyvėjimas urbanizuotoje teritorijoje ir pačių kaimo aplinkos relikto savitumas gali paskatinti sukurti savitas išskirtines priemiestines teritorijas kartu išsaugant vertingus kaimo kraštovaizdžio reliktus ir suteikiant jiems naujų verčių.
2. Būtinybė kaimiškąjį paveldą miesto aplinkoje saugoti naudojant, t. y. pritaikyti naujame, jam nebūdingame socialiniame-ekonominiame kontekste kylantiems visuomenės poreikiams, skatina remtis ne tik įprastinėmis paveldotvarkos priemonėmis, bet ir taikyti šiuolaikines paveldosaugos ir vadybos idėjas. Tai paskatino formuluojant kaimo aplinkos relikto integracijos miesto plėtroje gaires remtis paveldo konfliktų vadybos, dilemos sutaikymo, ekomuziejaus, potyrių ekonomikos, kaimo ekonomikos, bendradarbiavimo ekonomikos idėjomis.
3. Darbe suformuluotos kaimo kraštovaizdžio relikto integracijos miesto plėtroje gairės, apimančios svarbiausių sociokultūrinių, socioekonominių ir paveldosauginių konfliktų nustatymą, rekomendacijas socialinių procesų charakterio ir sklaidos valdymui ir urbanistinių ir architektūrinių inovacijų kiekio ir kokybės valdymui kaimo aplinkos reliktuose ir jų aplinkoje. Konfliktų valdymo rekomendacijos suformuluotos remiantis dilemos sutaikymo principu, siūlant sprendimus, palankius ir kaimiškojo paveldo bei kaimo aplinkos relikto vertingųjų savybių išsaugojimui ir darniam urbanizuotos aplinkos plėtojimui, stiprinant priemiestinių teritorijų identitetą ir plėtojant miesto policentrinę struktūrą. Siūlomų gairių siekis – socialiai ir ekonomiškai gyvybingi kaimo aplinkos relikto, formuojantys

daugiafunkcinių priemiestinių teritorijų savitumą, greta pirminei artimos ar naujos istoriškai pagrįstos panaudos esant galimybei atliekantys ir ekokompensacinę bei pažintinę funkcijas.

Literatūra

1. Ažukaitė L. *Kaimo kraštovaizdyje susiformavusio statybinio paveldo panaudojimo galimybės urbanistinėje plėtroje*. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas, 2011.
2. Bučas J. *Kraštotvarkos pagrindai*. Kaunas, 2001.
3. Bučas J. Miesto drieka kaime: socialinis ir aplinkosauginis aspektas. Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra. *Mokslo straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2010. P. 5–11.
4. Burger M. J. C. Towards a framework for the elicitation of dilemmas. *Quantity & Quality*, 42, 2008. P. 541–562.
5. Catalan B., Sauri D., Serra P. Urban sprawl in the Mediterranean? Patterns of growth and change in the Barcelona Metropolitan Region 1993–2000. *Landscape and Urban Planning*, 85, 2008. P. 17–184.
6. Čirtautas M. Šiuolaikinė priemiestinės zonos samprata. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2(3), 2010. P. 11–17.
7. Crawford Th. W. Where does the coast sprawl the most? Trajectories of residential development and sprawl in coastal North Carolina, 1971–2000. *Landscape and Urban Planning*, 83, 2007. P. 294–307.
8. Čepaitienė R. *Paveldosauga globaliame pasaulyje*. Vilnius, 2010.
9. Ekonominė emocijų vertė. Marijos Karaliūnaitės interviu su Michael Morrison. *Valstybė*, 17, 2011. [žiūrėta: 2011-12-14]. Prieiga per internetą: <http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.full/48c38c88b86e3>.
10. Fonseca M., Sobreira F., Rainho M. E., Oliveira M. Unbridled development of urban space and its implications on the preservation of landmarks – the Morro da Queimada archeological site, Ouro Preto, Brazil. *Cities*, 18(6), 2001. P. 381–389.
11. Glosienė A. Kūrybingumas žinių visuomenėje: idėjų žemėlapis. *Informacijos mokslai*, 41, 2007. P. 9–24.
12. Graham B., Ashworth G. J., Tunbridge J. E. *A geography of heritage: power, culture and economy*. London, 2000.
13. Gražulevičiūtė-Vileniškė I., Vitkuvienė J. Influence of Urban Growth on Manor Residencies: the Case of Kaunas, Lithuania. *Urban Heritage: Research, Interpretation, Education. Proceedings of the conference*. Vilnius, 2007. P. 146–155.
14. Hampden-Turner C., Trompenaars F. *Building Cross-cultural Competence*. Chichester. J. Wiley & Sons, 2000.
15. Italų instituto paskaita apie visiškai naują, neįprastą muziejų formą – ekomuziejų. 2005 [žiūrėta: 2011-05-09]. Prieiga per internetą: www.muzejai.lt/prev_vers/images/paskaita_ekomuziejai.doc.
16. Jurevičienė J. Kaimo aplinkos relikvai šiuolaikiniame mieste. *Urbanistika ir architektūra*, 2(29), 2005. P. 62–67.
17. Laukaitytė-Malžinskienė G. Priemiestinio kraštovaizdžio vertinimo kriterijai. *Urbanistika ir architektūra*, 2(29), 2005. P. 81–88.
18. Lefebvre H. *La Revolution Urbaine*. Paris, 1970. (Leidimas anglų kalba: Lefebvre H. *The Urban Revolution*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2003).
19. McDonald R. I., Forman R. T. T., Kareiva P., Neugarten R., Salzer D., Fisher J. Urban effects, distance, and protected areas in an urbanizing world. *Landscape and Urban Planning*, 93, 2009. P. 63–75.
20. Miller J. R., Snyder S. A., Skibbe A. C., Haight R. G. Prioritizing conservation targets in a rapidly urbanizing landscape. *Landscape and Urban Planning*, 93, 2009. P. 123–131.
21. Overbeek G., Terluin I. Rural areas under urban pressure. Case studies of rural-urban relationships across Europe. The Hague, Agricultural Economics Research Institute, 2006.
22. Puodžiukienė D. Dvaro sodybos ir miestelio urbanistiniai ryšiai. *Urbanistika ir architektūra*, 2(23), 1999. P. 95–98.
23. Samalavičius A. Vidurio kelias, ekonomikos prietariai ir Europos periferija. *Kultūros barai*, 5, 2011. P. 21–27.
24. Swensen G., Jerpasen, G. B. Cultural heritage in suburban landscape planning. A case study in southern Norway. *Landscape and Urban Planning*, 87, 2008. P. 289–300.
25. Vanagas J. *Miesto sociologijos pagrindai*. Vilnius, 1996.
26. Vitkuvienė J. Buvusių dvarų sodybų integracijos urbanizuotoje aplinkoje problemos. Architektūra ir gyvenamosios aplinkos kokybė. K. Šešelgio skaitymai. *Konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas, 2004.
27. Vitkuvienė J. Buvusių dvarų sodybų reikšmė miesto savitumui. *Urbanistika ir architektūra*, 3(29), 2005. P. 120–124.
28. Vitkuvienė J., Ažukaitė L. Kaimiškojo paveldo kaitos tendencijos urbanistinėje plėtroje (Kauno pavyzdžiu). *Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra. Mokslo straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2010. P. 71–81.
29. Vitkuvienė J. Buvusių dvarų sodybų vaidmuo miestovaizdyje. *Mokslas ir gyvenimas*, 10, 2003. P. 30–31.

Harmony of Rural and Urban Lifestyles and Aesthetics in Suburban Areas: Formulation of the Guidelines for Integration of the Relics of Rural Environment in Urban Development

(Received in January, 2012; Accepted in March, 2012; Available Online from 23th of April, 2012)

Summary

The migration of the people from rural to urban areas and the ongoing urban sprawl changed not only the traditional agriculture, but the main features and functions of rural areas and the surrounding environment. In the recent decades, the agricultural areas more and more often are occupied by the residential, industrial, commercial, infrastructure and other objects. Clear social, functional and aesthetic boundaries between the urban and rural areas are rapidly declining and the authentic rural environment in communal and cultural sense is vanishing at the same time. Such a rapid spread of urban areas to suburbs pose an extinction threat for the present relics of rural environment, such as villages, fragments of individual farms houses, manor houses and folwarks, individual historic buildings with historic cultural, recreational, ecological and other values. Changes of functions of territories, changes of communication system, the shifts of ecological stability, the changes of visual environment, the indifference of the society towards protection of the rural relics and their environment are the main issues why rural environmental conservation and the use of rural environment fragments in the urban development present extremely complex and interdisciplinary challenges. These problems led to the objective of article: to formulate the conceptual guidelines for the integration of the relics of rural environment into urban development based on the literature and the results of the previous researches. The guidelines are based on contemporary heritage management ideas: heritage conflict management, reconciliation of the dilemmas, the ecomuseum concept, experiences and ideas on economic cooperation and includes identification of the most important socio-cultural, socioeconomic and heritage protection conflicts and recommendations for management of the character and distribution of the social processes and the quality and quantity of urban and architectural innovations in the relics of rural environment and their surroundings. Management of character and dispersion of social processes can be achieved through the tools of land management (planning, heritage protection) and social initiatives. Management of the quality and quantity of urban and architectural innovations can be achieved by creating the appropriate heritage management and spatial planning models, taking into account cultural and other values of the rural landscape relics, and the characteristics of the surrounding environment (level of urbanization, visual characteristics and natural, cultural, and social potential).